Prof. UW dr hab. Józef Tymanowski

Ul. Rostworowskiego 22 m.3

01-496 Warszawa

Warszawa, 28 sierpnia 2017 r.

Ocena

pracy doktorskiej mgr Agnieszki Warchoł pt. „ Wpływ cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa na początku XXI wieku"

Rozprawa doktorska mgr Agnieszki Warchoł pt. *„Wpływ cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa na początku XXI wieku"*, została napisana w Instytucie Politologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie pod kierunkiem prof. dr hab. inż. Andrzeja Żebrowskiego. Promotorem pomocniczym pracy jest dr Karol Bieniek. Temat pracy bardzo ważny, a moment podjęcia problematyki – odpowiedni, ponieważ zagrożenia cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa, jak i aktualne zagrożenia związane z terroryzmem wyraźnie wskazują na potrzebę wypracowania nowej strategii działania Unii Europejskiej w zakresie kształtowania stabilności i bezpieczeństwa. Dotychczasowy model działania Unii Europejskiej w tym zakresie wydaje się być niewystarczający. Praca ta przyczynia się do wypełnienia luki w polskiej nauce o stosunkach międzynarodowych, jak i bezpieczeństwie międzynarodowym w zakresie ugruntowanych teoretycznie dyskusji na temat wpływu cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa na początku XXI wieku.

Magister Agnieszka Warchoł słusznie stwierdza, że niebezpieczeństwa powstałe w cyberprzestrzeni bardzo szybko się rozpowszechniają. Państwa, które nie posiadają dostatecznych środków ochrony, odpowiedniego systemu reagowania i wykwalifikowanych specjalistów, są wobec części z nich bezradne. Najbardziej szkodliwe są te zagrożenia, które uderzają bezpośrednio w infrastrukturę krytyczną państwa, co może powodować utratę zdrowia lub życia ludzi, uszkodzenia mienia, czy też paraliż instytucji o strategicznym znaczeniu. Zasadne jest więc postawienie pytania o to, na ile dotychczasowa polityka współczesnych państw jest efektywna w zapobieganiu wpływu cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa na początku XXI wieku. Doktorantka stawia tezę, że na początku XXI wieku, cyberbezpieczeństwo jest podstawowym wyzwaniem dla polityki bezpieczeństwa państwa. W celu zweryfikowania tego problemu badawczego stawia trzy tezy pomocnicze, których zakres i charakter analizy wskazują na pożądany kierunek analizy badań.

Należy uwzględnić fakt, że każda płaszczyzna bezpieczeństwa narodowego staje się coraz bardziej zależna od swobodnego przepływu informacji i od zachowania systemów bazujących na informacjach. Ich dotychczasowy rozwój i zakresy wdrożeń pozwalają

prognozować, że obszary zastosowań informatycznych będą obejmować coraz większe przestrzenie funkcjonalne. Niezbędne więc staje się dla bezpieczeństwa państwa wprowadzenie polityki bezpieczeństwa informacyjnego zapewniającego ochronę istniejących systemów, ale również gwarantującej państwu i podmiotom, które chroni, posiadanie, przetrwanie i swobodę rozwoju „społeczeństwa informacyjnego"

Celem rozprawy doktorskiej jest przedstawienie w ujęciu kompleksowym, wpływu cyberprzestrzeni na politykę bezpieczeństwa państwa na początku XXI wieku, a więc systematyzacja informacji w tym zakresie, zawartych zarówno w źródłach tradycyjnych, jak i internetowych. Dodatkowo, poprzez zestawienie zagadnień teoretycznych z praktycznymi aspektami funkcjonowania państwa w cyberprzestrzeni, praca ta w istotny sposób przyczyniła się do pogłębienia stanu badań nad oddziaływaniem cyberprzestrzeni na politykę bezpieczeństwa państwa. Warto podkreślić, iż informacje zawarte w rozprawie doktorskiej mogą być przydatne dla zarówno dla studentów, zajmujących się tym problemem badawczym , jak i dla naukowców a także użytkowników cyberprzestrzeni.

Na strukturę rozprawy składa się Wstęp, pięć problemowych rozdziałów, Zakończenie, Aneksy, Bibliografia, Spis tabel, Spis wykresów, Spis rysunków i Spis map. Konstrukcję rozprawy należy ocenić pozytywnie – jest ona spójna i logiczna. Wysoko należy ocenić także jej zawartość merytoryczną.

Wstęp i I. rozdział pracy spełniają swoje zadanie, Doktorantka uzasadnia w nich wybór tematu pracy, określa jej cel, tezy, problemy badawcze i metodologie. Omawia strukturę pracy. W rozdziale pierwszym *Istota cyberprzestrzeni* doktorantka prawidłowo wyjaśnia istotę cyberprzestrzeni oraz dokonuje prezentacji terminologii, którą posługuje się w pracy. Bardzo ciekawie i ważne, z punktu widzenia tematu pracy, jest przedstawienie wpływu cyberprzestrzeni na politykę bezpieczeństwa państwa przez pryzmat teorii stosunków międzynarodowych, teorii socjologicznych i rozwoju społecznego.

W rozdziale II *Państwo w cyberprzestrzeni,* dokonano poprawnie analizy bezpieczeństwa państwa uwzględniając trzy kategorie poznania naukowego, jak: wyzwania, szanse i zagrożenia. Właściwie opisano w nim podmioty odpowiedzialne za kreowanie zagrożeń w cyberprzestrzeni oraz postawiono pytania: jak państwo może pozytywnie wykorzystać cyberprzestrzeń? I przed jakimi wyzwaniami współcześnie stoją państwa, by zapewnić swoim obywatelom bezpieczeństwo? Doktorantka słusznie podkreśla (str. 165), że pojawienie się cyberprzestrzeni i wykorzystanie jej przez państwo we wszystkich dziedzinach jego funkcjonowania rodzi potężne wyzwania. Przede wszystkim, powoduje konieczność budowy u utrzymania cyberbezpieczeństwa.

Przedmiotem analizy III rozdziału były *Prawne aspekty ochrony cyberprzestrzeni.* Doktorantka analizowała takie problemy badacze, jak: prawo międzynarodowe, prawo regionalne oraz prawo krajowe. Na szczególną uwagę zasługuje analiza Polityki ochrony cyberprzestrzeni RP z 2013 roku, Strategia bezpieczeństwa narodowego RP, Doktryna

cyberbezpieczeństwa RP z 2015 roku, Strategia cyberbezpieczeństwa RP na lata 2016-2020 oraz projekt ustawy o cyberbezpieczeństwie. Po analizie prawnego aspektu ochrony cyberprzestrzeni o zasięgu międzykontynentalnym, Doktorantka dokonała przeglądu cyberbezpieczeństwa realizowane przez organizacje regionalne, jak: Unia Europejska i Rada Europy. Analiza powyższych problemów badawczych dowodzi o bardzo dobrej znajomości zagadnienia. Na uwagę zasługuje również fakt, że na końcu rozdziału Doktorantka dokonała podsumowania analizowanych problemów badawczych.

Przedmiotem rozdziału IV jest *Bezpieczeństwo cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2011-2015.* Analizie poddano kwestie związane z ochroną infrastruktury krytycznej, w tym rodzimych systemów teleinformatycznych, bezpieczeństwo informatyczne oraz podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo RP w cyberprzestrzeni. Pomimo ustalonych ram czasowych, Doktorantka odnosi się również do 2001 roku, kiedy to Polska podpisała Konwencję Rady Europy o cyberprzestępczości.

Przedmiotem rozdziału V *jest Ochrona cyberprzestrzeni w wybranych państwach i inicjatywy międzynarodowe.* Analizie poddano następujące problemy badawcze; Estonia, Stany Zjednoczone Ameryki, Federacja Rosyjska, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Turcja, aktywność ponadnarodowa, w tym ONZ, Sojusz Północnoatlantycki oraz Unia Europejska.

Treść tych rozdziałów napisana została na wysokim poziomie merytorycznym. Swoje kompetencje Doktorantka wykazała zarówno przy analizie kwestii ogólnych, jak i szczegółowych. Posiada Ona wysokie umiejętności analityczne i syntetyzujące.

Recenzowana rozprawa charakteryzuje się walorami deskrypcyjnymi i eksplanacyjnymi. Przez treść rozprawy przebija obiektywizm interpretacyjny. Rozprawa „pełna" jest trafnych sformułowań i ocen opartych na bardzo dobrej znajomości przez Doktorantkę badanej problematyki.

Na podkreślenie zasługuje sformułowanie dojrzałych i charakteryzujących się wysokim stopniem uprawdopodobnienia tez(podstawowa i 3 szczegółowe) oraz 17przemyślanych problemów badawczych, odnoszących się do problematyki każdego rozdziału pracy. Szkoda, że Doktorantka nie postawiła hipotezy głównej, która różni się przecież od tez, które zresztą są dobrze przemyślane i pomocne przy realizacji celu pracy, jak i zawartych w niej problemów badawczych.

Kategoria wpływu cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa zasługuje bez wątpienia na szczególne potraktowanie tego problemu badawczego a to ze względu nie tylko na czynnik poznawczy, ale przede wszystkim chodzi o praktykę poszczególnych państw, jak działania Unii Europejskiej w tym zakresie. Doktorantka stawia tezę, że na początku XXI wieku, cyberbezpieczeństwo jest podstawowym wyzwaniem dla polityki bezpieczeństwa państwa. Wydaje się jednak, że przy tak szerokim problemie badawczym- sformułowana teza niewiele wniesie do rozwoju nowego pola badawczego. Stwierdzenie, że

cyberbezpieczeństwo jest podstawowym wyzwaniem dla polityki bezpieczeństwa państwa wydaje się być zbyt ogólne i oczywiste. Należałoby postawić raczej hipotezę główną a następnie tezy. Niemniej jednak tezy pomocnicze, jak i pytania problemowe pozwalają na bardziej naukowe/szczegółowe podejście do tego problemu badawczego.

W rozprawie zastosowano różne metody badawcze, adekwatne do rozwiązania problemu badawczego, m.in. takie jak: metoda porównawcza, analiza i krytyka źródeł, analiza i krytyka piśmiennictwa oraz metoda historyczna. We wszystkich fazach procesu badawczego Doktorantka kierowała się ogólnie przyjętymi zasadami pracy naukowej, jak: obiektywizm, krytycyzm, oraz ścisłość rozumowania.

Wyjaśnienie podstawowych kategorii badawczych jest wieloaspektowe. Stosuje Ona szeroką paletę różnego rozumienia kategorii „cyberprzestrzeni" i uwzględnia interpretacje terminologiczne z różnych dyscyplin naukowych pokrewnych bezpieczeństwu. Podczas analizy istoty cyberprzestrzeni Doktorantka bardzo solidnie odnosi się do dorobku tego procesu przywołując dokonania uczonych z USA, Francji, Polski, RFN, Republiki Czeskiej, Wielkiej Brytanii czy wreszcie analityków chorwackich. Słusznie konkluduje, że istnieje brak jednolitości w definiowaniu cyberprzestrzeni, na co zwraca uwagę również Europejska Agencja do spraw Bezpieczeństwa Sieci i Informacji (*European Network and Information Security Agency, ENISA*). Tym bardziej napisana praca zyskuje na znaczeniu, ponieważ może przyczynić się w znaczącym stopniu do poszerzenia pola badawczego, związanego z tym problemem badań.

Doktorantka wykazała się znajomością literatury przedmiotu. Bibliografie poprawnie podzieliła na poszczególne bloki tematyczne, jak: Akty prawne, Literatura zwarta, Artykuły, Inne źródła. Ma dobre rozpoznanie zarówno w urzędowych dokumentach dotyczących wpływu cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa na początku XXI wieku, jak i literaturze przedmiotu, nie tylko polskiej, ale i obcojęzycznej. Zarówno w kontekście zagranicznych, jak i polskich badaczy Doktorantka potrafi dokonać odpowiedniej selekcji, posiłkując się rzeczywiście wybitnymi znawcami problemu. W pracy poprawnie wykorzystano również dokumenty źródłowe, raporty, strategie bezpieczeństwa i cyberbezpieczeństwa oraz doktryny wydane przez poszczególne państwa i organizacje międzynarodowe. Doktorantka, z uwagi na charakter dysertacji i dynamiczne zmiany państw i organizacji międzynarodowych, korzystała również z informacji umieszczonych w Internecie, oraz portalach internetowych, co znacznie wzbogaciło źródła.

Ogólna ocena rozprawy pod względem merytorycznym i formalnym jest pozytywna. Plusem pracy jest także przejrzysta i konsekwentna struktura poszczególnych rozdziałów, logiczna argumentacja i dobry język naukowy. Pozytywną rolę odgrywają wprowadzenia i podsumowania w poszczególnych rozdziałach pracy. Doktorantka dokonała również w Zakończeniu prawidłowej analizy i oceny przyjętych tez. Potwierdziła tezę, że cyberbezpieczeństwo jest podstawowym wyzwaniem dla polityki bezpieczeństwa państwa u progu XXI wieku. Cyberprzestrzeń determinuje politykę prowadzoną przez władzę

państwowe. Jest łącznikiem pomiędzy sektorem prywatnym i publicznym, pomiędzy władza a obywatelami (str. 277)

Pewnym mankamentem pracy jest brak teorii we Wstępie, w którym należało wspomnieć i odnieść się do ich zastosowania w całej pracy. Doktorantka co prawda poświęca podrozdział 1.4 w którym odnosi się do teorii stosunków międzynarodowych, socjologicznych i rozwoju społecznego, ale Wstęp jest „fundamentem" pracy i tam jest miejsce na informacje o metodach badawczych, które są opisane i powinna być informacja o teoriach. Nie jest to oczywiście znaczący błąd, ale warto na przyszłość pamiętać.

Drugim mankamentem w pracy jest brak wyraźnie wyartykułowanej hipotezy pracy. Poza tym należy pamiętać, że każda praca naukowa powinna zawierać funkcje prognostyczną i prakseologiczną, które stanowić powinny podstawowy punkt odniesienia w rozważaniach naukowych. Uwzględniając jednak całość pracy, którą oceniam bardzo pozytywnie uważam, że są to mało znaczące uwagi, które Doktorantka powinna uwzględnić przy kolejnych projektach naukowych.

Konkluzje

Wykonane w poszczególnych rozdziałach dysertacji analizy oraz sformułowane w oparciu o nie wnioski w pełni potwierdzają celowość i znaczenie podjętego przez Doktorantkę problemu badawczego. Teza główna oraz towarzyszące jej tezy szczegółowe zostały zweryfikowane w procesie badawczym przeprowadzonym zgodnie z zasadami metodologicznymi i merytorycznymi przewidzianymi dla prac doktorskich z obszaru nauk społecznych. Analizy zawarte w poszczególnych częściach dysertacji mają charakter naukowy oraz dobre umocowanie w materiale źródłowym. Merytoryczna zawartość rozprawy pozwala na stwierdzenie, że mgr Agnieszka Warchoł realizując badania oraz przedstawiając ich efekty potrafiła zastosować podejście politologiczne umiejętnie łącząc je z dorobkiem innych dyscyplin naukowych. Ze względu na nowatorski charakter recenzowana dysertacja może być dobrym punktem wyjścia dla kolejnych analiz dedykowanych zarówno ogólnie rozumianej, jako wpływ cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa na początku XXI wieku, jak i zagadnieniom bardziej szczegółowym, dotyczącym bezpieczeństwu państw w ramach Unii Europejskiej. Walory merytoryczne rozprawy oraz deficyt kompleksowych opracowań odnoszących się do problematyki cyberprzestrzeni i nowoczesnych technologii w teoriach, jak

i praktyce politycznej, uzasadniają sformułowanie sugestii aby rozprawa po wprowadzeniu stosownych korekt i uzupełnień została upowszechniona w formie książkowej.

Wniosek końcowy

Proces badawczy zrealizowany przez mgr Agnieszkę Warchoł oraz zgromadzone i przedstawione na jego bazie wnioski oraz uwagi sygnalizujące kierunki dalszych poczynań badawczych potwierdzają w sposób przekonywujący, iż Doktorantka posiada dobre rozeznanie w zakresie problematyki stanowiącej przedmiot rozprawy. Mimo przedstawionych niedoskonałości i uwag krytycznych recenzowana dysertacja na żadnym z cząstkowych etapów oceny nie wzbudziła wątpliwości odnoszących się do kwestii dojrzałości badawczej Doktorantki. Została ona w sposób przekonywujący potwierdzona poprzez poprawne sformułowanie tez i problemów badawczych, sprecyzowanie celu badań, zakreślenie obszaru badawczego, właściwy dobór metod badawczych oraz czytelne i dobrze usystematyzowane przedstawienie uzyskanych wyników. Mając na uwadze przedstawione oceny wnoszę do Rady Naukowej Instytutu Politologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie o dopuszczenie mgr Agnieszki Warchoł do dalszych etapów przewodu doktorskiego.